

“Ara el circ ja no és ‘cutre’ com quan vaig començar”

PITI ESPAÑOL

ESCRITOR I GUIONISTA

TEXT TONI VALL

Piti Español (Barcelona, 1954) és escriptor i guionista de televisió i cinema. També creador teatral. Ha estat professor de gimnàs i acrobàcia. Fa trenta anys va publicar per primer cop *La pista africana*, avui reeditat per La Campana. Hi explica la seva experiència de joventut més fantàstica: fer de trapezista en companyies de circ ambulat per llocs com els Països Baixos i, sobretot, la Sud-àfrica de l'apartheid.

Per què la reedició del llibre?

Vaig ensenyar el llibre al Joan Rimbau, l'editor de La Campana, i li va agradar molt. Però em va suggerir fer un pròleg i un epíleg nous i incorporar-hi fotos. Ah! I fa trenta anys els noms de les persones eren inventats. A l'edició d'ara, els noms són els reals.

Com ha sigut el retrobament amb el llibre, trenta anys després de la primera publicació?

Fantàstic! D'aquella primera edició se'n van vendre pocs. És un llibre molt viu, autoirònic. M'ho he passat molt bé retrobant-me amb ell i amb aquells anys.

Quan el vas escriure, què t'hi va empenyer?

La Magrana feia una col·lecció de llibres de viatges i em van suggerir que escrivís els meus anys per Europa i per l'Àfrica com a membre dels circs ambulants. Era una etapa de la meua vida sobre la qual mantenia força discreció i no tenia pensat escriure'n res. Però m'hi vaig atrevir.

Et vas fer trapezista per canviar de vida. Pocs canvis de vida més radicals se m'acudeixen.

Ja havia estat gimnasta i acròbata i ja sabia fer salts mortals. I si a això hi afegeixes els dos trets de la personalitat que m'han acompanyat sempre –valentia i inconsciència–, doncs ja en tens l'explicació.

Llegint-te tens la sensació d'atreviment màxim: voler ser trapezista i directament ser-ho. Sense termes mit-

jos ni gaires estudis.

Sí, és possible. Passar de Sant Gervasi, Bandera Roja, treballar amb Joan Miró... a un ofici llavors tan poc valorat com el circ va ser un atreviment.

La vocació d'actor et va portar a pretendre deslliurar-te de la mili fent-te passar per boig...

Sí, això ho feia molta gent. Fer el depressiu, el malaltís, l'especial... Però no va colar!

Expliques que el circ ho tenia tot: espectacle, teatre, poble, mitjà de transport i zoo.

Un món que es trasllada, un món ambulat, arribar a un lloc on no hi ha res i muntar-hi un poble. I al cap de dos dies desfer-lo, canviar de lloc i tornar a començar. Em recordava molt a quan era petit i fèiem escoltisme. Arribar a un prat, al costat d'un riu, acampar-hi i crear un món nou itinerant, efímer.

I els animals! Avui pot semblar mentida, però al circ es treballava amb animals vius, alguns dels quals molt perillosos.

Feia molt de respecte, però t'hi acostumaves. Em van arribar a proposar de treballar amb els lleons, però

no ho vaig veure clar. I això que els lleons i els tigres no són els més perillosos, sinó les panteres!

Trobes lògic que avui estiguin prohibits l'exhibició i els espectacles amb animals als circs?

En animals com els felins té lògica que hagi passat. Viure sempre engabiat no era una vida digna per a ells. Però amb els cavalls, per exemple, ho veig diferent. Crec que podria continuar havent-hi números amb cavalls al circ sense problema. Estarien ben tractats, igual que estan ben tractats a les competicions esportives.

Desmuntés el tòpic de pensar en el circ com una “gran família” sempre ben avinguda. Descrries egos, tensions, desavinences... Un món no sempre idíl·lic.

En aquells anys podies trobar-te amb companys de feina amb nivells culturals molt discrets. A més, a les persones que es passen la vida viatjant els costa establir vincles personals gaire sòlids.

I hi ha els amors...

Sí, sobretot a Sud-àfrica vaig tenir una vida amorosa intensa. Sempre he estat molt enamoratís. Va estar molt bé, m'ha donat molts records i molts amics i amigues. Amb uns quants d'aquells amors he mantingut al llarg dels anys una relació d'amistat estreta.

Què t'atrapava o t'enganxava més, d'aquell món?

Representar que voles, que ets un àngel. Això té una força potentíssima.

Els coneixements adquirits t'han servit de molt després d'aquella etapa, oi?

I tant! Vaig contribuir a muntar espectacles de circ al Saló de la Infància adreçats a nois en risc d'exclusió, amb famílies desestructurades, etc. He escrit sobre circ al *Time Out* i a l'ARA. He col·laborat al Liceu amb funcions que requerien acrobàcia, per exemple. I amb el primer *Mar i cel*, de Dagoll Dagom.

CRISTINA CALDERER

Al llibre és essencial l'estada a la Sud-àfrica de l'apartheid. I hi ha una imatge genial, quan des de la pista miraves el públic, era com si veiessis el tall d'un gelat.

Sí, la xocolata –els negres–, la nata –els blancs– i la vainilla –els mestissos o *coloureds*–. Quan només hi havia negres al públic, era molt maco estar al cas quan sortien els pallassos i veure clarament tots els somriures del públic. El blanc de les dents que lluia.

Com va ser l'arribada allà?

Una patacada impressionant. Hi havia bancs només per a blancs, igual amb els vagons dels trens i els ponts que passaven per sobre de les vies. No es podien tenir relacions amoroses amb persones d'altres ètnies. Els cementiris estaven segregats. Els blancs eren un percentatge baix de la població i potser l'únic negre que veien habitualment era la persona que els netejava la casa.

Quin és l'aprenentatge vital essencial que t'ha quedat d'haver conegut aquella realitat?

Com les societats, per mantenir la seva supremacia, són capaces de les barbaritats més aberrants. Siguin els blancs africans en temps de l'apartheid, siguin els israelians a Gaza. Arriben a creure's que el que fan és just. Això es fonamenta en la negació de l'altre, en la creença que l'altre és mig humà.

Aquell "gràcies, amo" que apareix diverses vegades. T'ho deien de forma natural, integrada en la seva forma de ser. Abaixaven la mirada quan els parlaves, ajuntaven les dues mans quan els entregaves alguna cosa, s'apartaven perquè passessis. Reaccions mentals i afectives que tenien del tot assumides. Una mentalitat interna deguda a tants anys d'opressió.

A Sud-àfrica, als 27 anys, ets conscient per primera vegada que el temps ha passat.

Sí, en una estació de tren. Quan ets jove et creus immortal, i allà vaig veure clar que el temps passava, corria, volava. I que jo era finit. Va ser un xoc.

No has parat mai d'arriscar-te?

Deunidó. A l'acabar el circ, vaig travessar l'Àfrica amb camió durant quatre mesos. Vaig viure dos anys a Nova York amb la meua dona i el nostre primer fill. De vegades obtens guanys i de vegades, derrotes, castanyes importants.

Has tornat a Sud-àfrica?

Sí, amb el meu fill gran i la meua dona. Vaig tornar a visitar el circ i va ser fabulós. I també he pogut mantenir el contacte amb força gent d'aquells anys. Amb la Susie, amb qui vam tenir una relació, ens hem vist sovint, he anat a casa seva i ella a la meua.

Hi vas tornar ja en temps de Mandela alliberat.

Sí, però encara hi percebies coses. Al tren, encara tot-hom recordava que hi havia hagut vagons per a blancs i vagons per a negres. Un noi negre va seure al seient de davant nostre i el veies insegur. "Tinc dret a seure aquí, però encara no n'estic gaire segur". Et continuaven dient "amo".

"L'aventura sempre paga", escrius sense embuts.

Sempre ho he tingut molt clar. Sempre et surt a compte. T'arrisques, esclares, i això vol dir que de vegades perds o et fas mal. Però és igual.

Alguna aventura recent?

Sempre provo coses noves. Ara sobretot en el món de l'escriptura, de guions, de teatre, d'òpera, de cinema.

Creus que el circ a Catalunya és un art prou ben desenvolupat i estimat? S'hi han dedicat prou esforços?

Crec que no. Hi ha poques ajudes, pocs bolos, es necessita molta voluntat, molta dedicació, molta

vocació. Però hi ha una cosa molt bona, la quantitat de gent que se l'ha estimat i que se l'estima. Les escoles, l'ensenyança, estan prou ben integrades. Ara el circ ja no és una cosa *cutre* com quan vaig començar. Ara hi ha un relat intel·lectual interessant al darrere.

Què va fer que volguessis plegar i tornar a casa?

Havia començat tard, això va ser important. I també que me'n vaig desencantar, vaig veure clar que allò tenia data de caducitat. Vaig travessar el continent amb camió i vaig tornar a casa amb una mà al davant i l'altra al darrere.

I aquí de seguida vas començar en el món del guió televisiu.

Amb el David Cirici, amb qui ens coneixíem de molt joves, de l'escola. Vam tenir la sort de ser uns dels primers guionistes i vam treballar molt!

Oliana Molls!

Sí, n'érem els guionistes.

I els dolents de la sèrie, els recordats Mans Blanques!

Sí, no hi havia actors per fer-los i vam acabar fent-ho nosaltres. Encara tinc a casa l'astàlec de bronze!

'Estació d'enllaç', estimadíssima.

Amb el Jaume Cabré. Va calar molt. Ens la vam pensar molt bé i estava molt ben dirigida. Hi havia actors extraordinaris. Un món molt intens, molt dramàtic.

De tot el que expliques al llibre, el que més m'ha arribat és la revelació que somies molt amb els anys de circ. Sempre amb una sensació inconclusa. Arribes tard, no saps on és el circ, no trobes les malles...

Sí, hi somio sovint. De vegades amb certa angoixa. El record de la necessitat de perfecció, de protecció, la disciplina que se'ns imposava... No et podies deixar res. Havies d'entrar impol·lut a la pista. Sempre pensant "no la caguis, no la caguis". ●